

BÖLÜM

30

OSMANLI DÖNEMİNDE SOSYAL YAPI

Mardin’de Gayrimüslim Millet ve cemaatler

Hristiyanlar: Tapu tahrir defterlerinde ermeniler’den bahsedilmiş, ancak Mardin ve çevresinde oturan hristiyanların hepsi ermeni değildir. Aksine hristiyanların büyük bir kısmı süryani’dır. Süryanilerle ermenilerin de ayrı ırklara mensup oldukları malumdur.¹

Mardin’e uğrayan seyyahlar şehrin nüfusundan bahsederken hristiyan toplulukları da sınıflandırır. Ermeni katolik, süryani katolik, yakubi, nasturi, keldani olarak hem şehirde hem’de köylerde yaşadıklarını kayıt altına almışlardır.²

Yahudiler: XVI. Yüzyılın ilk yarısında, sadece şehir merkezinde müstakil bir mahalle teşkil etmekte idiler. Aynı yüzyılın ikinci yarısında Nusaybin’de ufak bir Yahudi kolonisine rastlanmıştır.³ Mardin’de halen yahudilerin oturdukları yerlere Yahudi Mahallesi denmektedir.

Şemsiler: XVI. yüzyılda Mardin de bir toplum olarak isimleri ile anılan bir mahallede yaşamaktaydı. Tapu tahrir defterlerinde bu toplukda Ermeni olarak yer almıştır.

Göçebe toplulukları: Tapu tahrir defterlerinde cemaatler başlığı altında gösterilen birçok topluluklar vardır. Bunların bir kısmı yerleşik, bir kısmı ise göçebedir. Tahrir defterlerinde ismen yer alan başlıca topluluklar; Sürgüciyan, Milli-Akkeçilü, Milli-Karakeçilü, Mişki, Dinabi, Şah Nasibi, Zoli, Duraçlu, Behramki, Bradi, Dehleki aşiretleri

¹ Atatürk Kültür Dil ve Tahir Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xiv Dizi Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göynüç s.77

² Atatürk Kültür Dil ve Tahir Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xiv Dizi Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göynüç s.77

³ Atatürk Kültür Dil ve Tahir Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xiv Dizi Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göynüç s.77

gibi.⁴ Bu da gösteriyor ki gerek Artuklu, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerinin bakiyelerinin halen hayatini sürdürdükleri tahrir defterleri kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Tapu tahrir defterlerinde cemaatlerden bahisedilirken hep “cemaat-i ekra” deyimi kullanılmaktadır. Bununla beraber aşiret veya kendilerine bağlı oymak beyleri arasında Timurtaş Bey, Budak Bey gibi tamamen Türkçe şahıs isimleri taşıyanlarına rastlanmaktadır. Muhtemelen bu aşiretlerden bir kısmı zamanla Kürtleşmiş Türk aşiretleri, hiç olmazsa içlerinde benliğini kaybetmiş Türk unsurlar da bulunan aşiretler olmalıdır. Bir kısım Türk aşiretlerinin zamanla Kürtleştikleri, hatta Araplaştıkları görülmüştür.

Mardin’de 1518 yılında Türkmen Alevi inancına sahip Safeviler Devletinin yönetimine son verilmesi sonucu. Mardin’de Halkın başında bulunan kırmızı başlıkların kanalizasyon çukurlarına atılmasının büyük bir etkisi olsa gerek. Türkmenler’in bu zeminde Kürtçe ve Arapça konuşarak hayatta kalmaya çalıştıkları görülmektedir.

Mardin ve havalisindeki cemaatlerin kendilerine yakıştırılan “ekra” sıfatına bakarak tamamen Kürt olduklarını düşünmemek gerekir. Kürt kelimesinin Türkçe’de bir topluk adı olmaktan ziyade “dağlı, şehir hayatından uzak” anlamına geldiğini, Toroslarda göçebe hayatı yaşayan Yöröklere- “ekra” olarak kayıt altına alındığını görmekteyiz. 1520 yılına ait Diyarbakır Beylerbeyliği’ne bağlı sancakları ve onların beylerini gösteren bir listede Berriyecik sancak – beyi Akkoyunlu Tur Ali bey dahi Kürt olarak gösterildiğinden anlaşılmaktadır.⁵

⁴ Atatürk Kültür Dil ve Tahir Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xiv Dizi Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göynüç s.79

⁵ Atatürk Kültür Dil ve Tahir Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları xiv Dizi Yüzyılda Mardin Sancağı Nejat Göynüç s.80